

Artykuł Wiesława Jamrożka przedstawia wszechstronny obraz dokonań w dziedzinie historii wychowania Heleny Radlińskiej. Autor ukazał w nim wkład H. Radlińskiej w kształtowanie się podstaw metodologicznych historii wychowania, a także podkreślił znaczenie jej dorobku piśmienniczego, w którym sporo miejsca zajmowała biografistyka edukacyjna. Autor podkreśla, iż „Helena Radlińska interesując się szczególnie dziejami oświaty pozaszkolnej i pracy społecznej znacznie poszerzała dotychczasowy przedmiot badań historii wychowania (sytuujący się tradycyjnie wokół zagadnień szkolnych i tzw. pedagogiki szkolnej)”. W jej stanowisku dostrzec można załączki społecznej orientacji w badaniach historyczno-edukacyjnych. Akcentuje również jej wkład w rozwój badań regionalnych, gdyż „bez ich wyników trudno kreślić większe obrazy przeszłości, ujmować szersze i bardziej całościowe problemy historii wychowania”.

Kolejną część II działu stanowią rozważania Danuty Koźmian dotyczące Jana Hulewicza i jego miejsca w historii wychowania XX wieku. Autorka ukazała różnorodne formy i problematykę podejmowaną przez Jana Hulewicza w jego pracy naukowo-badawczej. Przedmiotem zainteresowań Jana Hulewicza były zagadnienia oświaty i nauki w okresie zaborów oraz w dwudziestolecium międzywojennym: walka o szkołę polską w Galicji, walka kobiet polskich o dostęp do nauki i uniwersytetów, powstanie i rozwój Akademii Umiejętności, rola Szkoły Głównej w życiu narodu polskiego, dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego, znaczenie serii wydawniczej *Biblioteka Narodowa* dla rozwoju nauki i kultury, dzieje ruchu naukowców w Polsce, życie i działalność Stanisława Łempickiego.

Kolejny artykuł autorstwa Eleonory Sapii-Drewniak poświęcony jest Józefowi Madei, który zajmował się problemami oświaty i wychowania dotyczącymi Śląska. Koncentrował się on głównie wokół następujących problemów: walka o polskość i szkołę polską na Śląsku, działalność ruchu narodowego, dzieje elementarzy na Śląsku.

Autorka szkicu podkreśla, iż „choć zainteresowania naukowe J. Madei w zakresie historii oświaty ograniczone zostały do regionu Śląska, to zawsze starał się on ukazywać problemy występujące w tym regionie jako integralną część historii Polski”.

W kolejnym szkicu Katarzyna Kalinowska przybliżyła działalność naukową Stanisława Tynca, który rozwijał głównie zagadnienia związane z dziejami szkolnictwa na Pomorzu. Jego publikacje wniosły poważny wkład w historiografię Pomorza, a w szczególności Torunia. Zarówno jego praca naukowa, jak i dydaktyczna miały na uwadze krzewienie polskości. Publikując szereg artykułów w ogólnodostępnej prasie popularyzował naukę akcentując wartości moralne i narodowe.

Rozdział II kończy komunikat Tadeusza Jałmużny dotyczący Michała Janika, autora popularnego opracowania *Dzieje szkolnictwa polskiego z rzutem oka na jego przyszłość*. Autor podkreśla, iż Michał Janik interesował się historią oświaty, szkolnictwa i kultury polskiej, ponieważ świadczy o tym pozostawiony przez niego dorobek naukowy.

Trzecia część niniejszej pracy zatytułowana *In Memoriam* jest wyrazem szacunku dla niedawno zmarłych historyków wychowania: Profesora Mirosławy Chamcówny i Profesora Wacława Marmona.

Danuta Apanel

Inspiracje dla współczesnej edukacji w dydaktyce Drugiej Rzeczypospolitej, pod red. Danuty Dryndy, Katowice 2000, ss. 130

Publikacja Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego poświęcona koncepcjom teoretyczno-metodologicznym w dydaktyce Drugiej Rzeczypospolitej, dostarczająca inspiracji dla współczesnej edukacji, stanowić będzie zapewne cenną pomoc

dla osób zajmujących się organizacją i rozwojem dzisiejszej dydaktyki.

Omawiana pozycja stanowi zbiór siedmiu artykułów, z których trzy pierwsze – Sławomira Sztobryna, Władysława Szulakiewicz oraz Danuty

Drynda – ukazując różne stanowiska prezentujące sposoby uprawiania dydaktyki jako dyscypliny naukowej. Trzy kolejne artykuły – Violetty Rodek, Iwony Wendreńskiej oraz Ewy Szadzińskiej – prezentują koncepcje dydaktyczne wywodzące się z ruchu „nowego wychowania”. Ostatni artykuł, autorstwa Krystyny Wszolek przybliży nam koncepcję oceny szkolnej w ujęciu Kazimierza Sośnickiego.

Inicjującą tezę rozprawy autorstwa Sławomira Szobryna jest konstatacja o natywizmie i empiryzmie w pedagogice okresu międzywojennego, jako zjawisku binarnego przeciwieństwa występującego w naukach humanistycznych, a które autor potraktował jako podstawę do rozważania problemu – czy dydaktyka jest w ogóle możliwa. Celem rozważań było zatem sprawdzenie pedagogicznych konsekwencji wynikających z fenomenu owej dychotomii, która, jak się okazało, odegrała dość znaczną rolę w pojmowaniu kształcenia ogólnego.

W artykule Władysławy Szulakiewicz, podjęta została próba oceny wpływu przedstawicieli Szkoły Lwowsko-Warszawskiej na rozwój dydaktyki ogólnej okresu międzywojennego. W szczególności zaprezentowana została myśl dydaktyczna twórcy Szkoły – Kazimierza Twardowskiego oraz jego uczniów – Kazimierza Sośnickiego i Bogdana Nawroczyńskiego. Autorka, w świetle ich publikacji dydaktycznych trafnie dokonuje próby odpowiedzi na pytanie o wartość i esencję dydaktycznego dziedzictwa Szkoły Twardowskiego, która może okazać się inspirująca w tworzeniu dydaktyki naszych czasów.

Danuta Drynda w swej pracy prezentuje cele kształcenia w dydaktyce Drugiej Rzeczypospolitej, sformułowane w świetle założeń pedagogiki kultury, wskazując ich charakter inspirujący współczesną edukację. W artykule ukazane są idee dydaktyki ogólnej Sergiusza Hessena oraz Bogdana Nawroczyńskiego, które mogą tworzyć punkt wyjścia dla współczesnych poszukiwań. Ponadto autorka przedstawia również cele kształcenia sformułowane przez reprezentantów pedagogiki kultury, ukazując ich inspirujący charakter dla współczesnej polskiej dydaktyki i teleologii dydaktycznej. Niewątpliwie rozważania te mogą stać się podstawą dla teoretyków chcących uprawiać dydaktykę w oparciu o przedstawione w artykule koncepcje.

Celem rozprawy Violetty Rodek jest udowodnienie tezy, że idee „szkoły pracy”, popularne

i realizowane w okresie Drugiej Rzeczypospolitej, są wciąż aktualne i mogą stanowić źródło inspiracji dla współczesnej edukacji. Artykuł niniejszy podzielony został na cztery powiązane ze sobą części. W części pierwszej ukazano główne idee nurtu „nowego wychowania” na tle krytyki szkoły tradycyjnej, i w nawiązaniu do niektórych założeń „szkoły pracy”. Część druga prezentuje międzywojenne poglądy (zbieżne oraz kontrowersyjne) polskich przedstawicieli pedagogiki na temat „szkoły pracy”. W części trzeciej ukazane zostały niektóre polskie koncepcje „szkoły pracy” powstałe w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Część ostatnia, to prezentacja argumentów przemawiających za aktualnością niektórych idei tego kierunku. Autorka trafnie wskazuje wartości, występujące obecnie w kształceniu, które poparte ideą „szkoły pracy”, mogą rozwijać się w sposób bardziej dynamiczny i wszechstronny.

W historiografii pedagogicznej i dydaktycznej można znaleźć wiele publikacji opisujących próby wprowadzenia planu daltońskiego do polskiego systemu edukacyjnego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. W kilku z tych prac dokonano analizy i oceny wpływu tych prób na rozwój polskich innowacji dydaktycznych w okresie międzywojennym. Artykuł Iwony Wendreńskiej jest próbą prezentacji wpływu planu daltońskiego na współczesną dydaktykę ogólną. Autorka, charakteryzując plan daltoński oraz jego adaptację na terytorium Polski, specjalną uwagę poświęca tym cechom innowacyjnym, które mogą wpłynąć na rozwój obecnego systemu edukacyjnego. W pracy uchwycone są współczesne odniesienia dydaktyki ogólnej, które mają swe korzenie w koncepcji planu daltońskiego oraz w doświadczeniach wynikających z jego realizacji w okresie międzywojennym.

Kolejny artykuł autorstwa Ewy Szadzińskiej, prezentuje społeczne i psychologiczne warunki idei kształcenia zintegrowanego i nauczania łącznego oraz wybrane zagadnienia tych koncepcji, tzn. cele i treści kształcenia, metodykę nauczania. Zarówno w kształceniu zintegrowanym, jak i wcześniej, w nauczaniu łącznym, respektuje się przede wszystkim indywidualne doświadczenia uczniów oraz zwraca się uwagę na aktywność jednostki, dlatego tak ważne są idee owych kon-

cepcji dla edukacji współczesnej, stąd trafność podjętej tematyki. Autorka udowadnia, że cele treści i metody nauczania w obecnej edukacji oraz w edukacji historycznej, są konwergentne.

Celem artykułu Krystyny Wszółek jest rozpoznanie możliwości zastosowania idei oceny szkolnej Kazimierza Sośnickiego jako źródła analizy i oceny zjawisk obserwowanych w okresie Drugiej Rzeczypospolitej oraz obecnie. W pracy wyeksponowana została użyteczność koncepcji oceniania uczniów K. Sośnickiego w opisie i porównywaniu współczesnych podejść do zagadnień oceniania uczniów. K. Sośnicki ocenianie uczniów rozumiał bardzo szeroko i nowocześnie, był otwarty na wiele różnorodnych rozwiązań, co tym bardziej czyni jego koncepcję ważną dla współczesności. Szkoda tylko, jak trafnie zauwa-

ża autorka, że myśl K. Sośnickiego nie miała większego wpływu na tworzone obecnie projekty w zakresie oceny ucznia.

Podsumowując dokonaną powyżej analizę publikacji, należy stwierdzić, że wszystkie zawarte w niej teksty są oryginalne i zasługują na uznanie, zwłaszcza w dobie reform oświatowych, jakie wciąż dokonują się w Polsce. Jest to książka, która w sposób wyraźny zaznacza swoją praktyczną użyteczność. Należy wyrazić nadzieję, że pozycja ta będzie interesująca i pożyteczna zarówno dla profesjonalistów poszukujących obecnie nowego modelu dydaktyki ogólnej, jak i osób zajmujących się dydaktyką teoretycznie i praktycznie zorientowaną.

Justyna Gulczyńska

Juliusz Jundziłł, Wzorce i modele wychowania w rodzinie rzymskiej w okresie III w. p.n.e. – III w. n.e., Bydgoszcz 2001, ss. 321

Badania historii rodziny, zwłaszcza w odleglejszej przeszłości, starożytności czy średniowieczu, nie mają w polskiej historiografii wielkich tradycji. Na Zachodzie natomiast problematyka ta od drugiej połowy lat siedemdziesiątych była intensywnie uprawiana, głównie w aspektach badania życia codziennego, w tym także codziennej egzystencji rodzinnej, uwarunkowań funkcjonowania rodziny oraz relacji zachodzących między nią a społeczeństwem.

Na naszym gruncie pierwszą książką poświęconą dziejom wychowania w rodzinie w epoce starożytnej, a rzymskiej w szczególności, była praca Juliusza Jundziłła pt. *Teoretyczne problemy wychowania w rodzinie rzymskiej (III w. p.n.e. – III w. n.e.)*, Bydgoszcz 1987. Kilkanaście lat, jakie minęły od tego czasu, w pełni uzasadniają jej ponowne wydanie. Tym bardziej, że Autor zmieniając tytuł nowego wydania, gruntownie książkę poprawił, uaktualniając jej treść z punktu widzenia najnowszych badań w zakresie tej problematyki, pisząc niektóre partie książki wręcz od nowa.

Nowo wydana książka ma tym większe znaczenie, iż nadal w literaturze przedmiotu nie mamy do czynienia z szerszą penetracją zagad-

nienia wychowania rodzinnego w Rzymie (jak i zresztą w Grecji), nie wspominając o podejściu teoretycznym. Przedstawiona tu książka stanowi więc dopełnienie zachodniego nurtu badawczego reprezentowanego przez takich historyków, jak np.: K. Bradley, J. Néuraudau, B. Rawson i S. Treggiari.

Monografia składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia, bibliografii, indeksu i streszczenia w języku angielskim. Prezentowane w niej badania dotyczą funkcjonowania rodziny rzymskiej, od okresu rozkwitu Republiki po czasy schyłku Wczesnego Cesarstwa. Autor wychodzi od poglądów na wychowanie w rodzinie w czasach hellenistycznych a następnie omawia poglądy Cyserona, jednego z najwybitniejszych autorytetów moralnych i filozoficznych ostatniego wieku Republiki. Następnie analizie poddano zespół zapatrywań na wychowanie w rodzinie powstały w okresie przejściowym od Republiki do Cesarstwa, czyli w czasie pryncypatu Augusta, przełomowego dla formowania poglądów na temat rodziny i wychowania doby Cesarstwa. Dwa ostatnie rozdziały omawiają poglądy stoików rzymskich oraz odzwierciedlenie tych problemów w historiografii i literaturze pięknej.